

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนี้ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีการควบคุมการพนัน
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีการควบคุมยาเสพติด
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

#### 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการควบคุมอาชญากรรม

##### 2.1.1 ความหมายของอาชญากรรม

คอร์นและแมคคอร์เคิล (Korn and McCorkle, 1959 : 660) ให้ความหมายว่า อาชญากรรม คือ การกระทำหรือการละเว้นการกระทำของบุคคลหนึ่ง ที่ยังผลให้เขาต้องถูกลงโทษโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีสิทธิอำนาจในการควบคุมทางการเมืองอย่างค่อนเนื่องเหนืออาณาเขตที่เขาอาศัยอยู่

แทพเพน (Tappen, 1960 : 718) ให้ความหมายว่า อาชญากรรม คือ การกระทำโดยเจตนา ละเมิดกฎหมาย หรือมีเจตนาละเว้นไม่กระทำในสิ่งที่กฎหมายอาญาบังคับให้กระทำโดยไม่มีข้อแก้ตัวที่สมเหตุสมผล ซึ่งทำให้รัฐต้องดำเนินการลงโทษในฐานะที่เป็นความผิดอุกฉกรรจ์หรือความผิดลหุโทษ

เบนแทม (Bentham, 1864 : 522) ให้ความหมายว่า อาชญากรรม คือ การกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญา คือ การกระทำที่กฎหมายห้ามไว้ซึ่งมีผลร้ายมากกว่าผลดี

ซูเธอร์แลนด์และเกรสซี (Sutherland and Cressey, 1996 : 658) ให้ความหมายว่า อาชญากรรม คือ การกระทำที่ละเมิดกฎหมายอาญา การกระทำใด ๆ ไม่ว่าจะนำประณาม นำลงโทษสักเพียงใด ไม่ว่าจะผิดศีลธรรมมากน้อยแค่ไหน หรือเลวทรามต่ำช้าแค่ไหน ก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรมถ้าไม่มีบทบัญญัติกฎหมายห้ามไว้

อรัญ สุวรรณบุบผา (2518 : 19) ให้ความหมายว่า อาชญากรรม คือ ปราบกฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคมที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้น ๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้าม และถือว่าเป็นความผิดซึ่งผู้กระทำผิดจะต้องรับการลงโทษ

สรุป ความหมายของอาชญากรรม คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยการกระทำของบุคคลหรือองค์กร ซึ่งการกระทำนั้น ๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้ามและถือว่าเป็นความผิด ซึ่งผู้กระทำผิดจะต้องรับการลงโทษ

### 2.1.2 ประเภทของอาชญากรรม

ประเภทของอาชญากรรมจำแนกตามความหมายของกฎหมาย หลักจริยธรรมหรือศีลธรรมของสังคมอย่างร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตาย ปล้น ใจ ชิงทรัพย์ การทำแท้ง การค้าอาวุธ ปืนเถื่อน การลักลอบค้ายาเสพติด เป็นต้น อาชญากรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (วรเชษฐพร, 2522 : 50)

1. อาชญากรรมที่มีความผิดในตัวของมันเอง (Mala in se) เป็นความผิดที่ขัดต่อศีลธรรมของสังคมอย่างร้ายแรง ได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตาย ปล้น ใจ ชิงทรัพย์ การทำแท้ง การค้าอาวุธ ปืนเถื่อน การลักลอบค้ายาเสพติด เป็นต้น

2. อาชญากรรมที่ไม่มีความผิดในตัวของมันเอง (Mala Prohibita) เป็นลักษณะความผิดที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม แต่ถือว่าเป็นความผิดตามที่กฎหมายกำหนดห้ามไว้ แต่ยังไม่ถึงขั้นตอนที่จะถูกประณามว่าชั่วร้าย ได้แก่ การละเมิดกฎหมายแรงงาน การละเมิดลิขสิทธิ์ การลอกเลียนแบบสินค้า การขายของหนีภาษี การลักลอบเข้าเมือง การขบถรณรงค์โดยไม่มีใบอนุญาต เป็นต้น

วอลเตอร์ (Walter อ้างถึงใน ประจัน มณีนิล, 2523 : 62-63) ได้แบ่งประเภทอาชญากรรมไว้ 3 ประเภทคือ

1. อาชญากรรมธรรมดา (Ordinary criminal) เป็นผู้ประกอบอาชญากรรมขั้นพื้นฐาน ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถหรือเทคนิคในการประกอบอาชญากรรมมากนัก เช่น การฉกชิงวิ่งราวหรือลักทรัพย์ อาชญากรรมประเภทนี้จะไม่มียุติธรรมหรือผู้สนับสนุน จึงเป็นการเสี่ยงต่อการถูกจับและถูกลงโทษได้ง่าย

2. อาชญากรรมร่วม หรือองค์การอาชญากรรม (Organized criminal) จะมีผู้ประกอบอาชญากรรมหลายคนรวมกลุ่มกันเป็นองค์กร ดำเนินการวางแผนประกอบอาชญากรรมลักษณะต่าง ๆ มีเทคนิคและวิธีการประกอบอาชญากรรม มีเครือข่ายในการประสานงาน อาชญากรรมพวกนี้จะมีความชำนาญชำนาญในการกระทำผิด ขาดต่อการจับกุมและถูกลงโทษ อาชญากรรมประเภทนี้ ได้แก่ การค้ายาเสพติด ค้าของเถื่อน บ่อนการพนัน กิจการหรือสถานบริการทางเพศ หรือธุรกิจอื่น ๆ เช่น หวยได้คืนรายวัน รายชั่วโมง ฯลฯ

3. อาชญากรอาชีพ (Professional criminal) พวกนี้จะมีลักษณะหรือประสบการณ์ในการประกอบอาชญากรรมสูง มีความชำนาญชำนาญ หรือบางครั้งก็มีการเรียกชื่อว่าเป็นอาชญากรที่ค้ำจองชีพด้วยการประกอบอาชญากรรมอย่างรอบคอบ เพื่อให้คุ้มค่ากับการวางแผนและดำเนินการ พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนที่มีรายได้สูง และแหล่งธุรกิจการค้าที่มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวนมาก ซึ่งลักษณะนี้เกิดขึ้นได้จากนักการเมืองบางคน

สรุป อาชญากรรมรวมความถึงการกระทำผิดทั้งทางด้านศีลธรรมและกฎหมาย มีตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูง ที่มีความระมัดระวังคอกฎหมายบ้านเมือง แต่อย่างไรก็ตามบุคคลเหล่านั้นจัดเป็นอาชญากรของสังคมทั้งสิ้น

### 2.1.3 สาเหตุของอาชญากรรม

วเรศ จันทรสรว (2522 : 51-53) ได้พิจารณาสาเหตุของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้น มีสาเหตุมาจาก

1. บุคคล การเกิดขึ้นของอาชญากรรมโดยส่วนหนึ่งนั้น สืบเนื่องมาจากความโน้มเอียงต่อการกระทำผิด ซึ่งถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไป อันเป็นผลที่ได้จากการศึกษาทางจิตวิทยาภาพ รวมตลอดถึงความไม่สามารถของบุคคลที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม แรงผลักดันของบุคคลที่ตกลงใจจะประกอบอาชญากรรม ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาทางด้านสังคมจิตวิทยา

2. ระบบของสังคม อาจกล่าวได้ว่า การเกิดอาชญากรรมนั้นย่อมเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถานะ และชนชั้นทางสังคมของบุคคล ซึ่งจะเป็นเครื่องกำหนดความโน้มเอียงในการกระทำผิด อันเป็นผลที่ได้จากการศึกษาทางสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย

3. กลุ่มบุคคล สาเหตุของอาชญากรรมนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความสามารถที่จะต่อต้านการกดดันในการกระทำผิด ซึ่งถูกกำหนดโดยบทบาทของกลุ่ม เช่น การเลียนแบบความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในแง่ของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม บรรดาสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลประกอบอาชญากรรมนั้น ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมนับว่ามีอิทธิพลค่อนข้างมาก เพราะจะค่อย ๆ ซึมเข้าปรุงแต่งลักษณะจิตใจ อารมณ์ และทัศนคติ ซึ่งแสดงออกในรูปของบุคลิกภาพ (Personality) ให้มีแนวโน้มไปตามกฎเกณฑ์ของสังคมหรือฝ่าฝืนสังคม จนถึงระดับนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมได้ง่าย ถ้าหากมีปัจจัย โอกาส และสถานการณ์อำนวย บุคคลนั้นก็จะเป็นอาชญากรทันที ดังสมการของความประพฤติดังต่อไปนี้ (สุวิทย์ นิ่มน้อย และคณะ, 2522 : 15-16)

### แผนภูมิที่ 1.1

แสดงสาเหตุการนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม



ที่มา : สุวิทย์ นิ่มน้อย, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, 2522 : 25.

ธรรมชาติดั้งเดิม คือ ลักษณะของร่างกายและจิตใจที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษโดยทางกรรมพันธุ์

สิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อมที่บุคคลและสภาพสังคมโดยทั่วไป

บุคลิกภาพ คือ นิสัยใจคอ อารมณ์ ทัศนคติ

สถานการณ์ คือ สภาพการณ์ทั่วไปในขณะนั้น

พฤติกรรม คือ การกระทำที่บุคคลแต่ละบุคคลแสดงออกมา อาจเป็นทางดีหรือไม่ดีก็ได้  
 ประเทือง ธนิยผล (2538 : 82-144) ได้สรุปสาเหตุของอาชญากรรมไว้ดังนี้

1. การเกิดอาชญากรรมขึ้นนั้น ต้องขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและบุคลิกภาพของบุคคลที่จะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน เช่น ความผิดปกติทางชีวภาพ กรรมพันธุ์ ระดับสติปัญญา รวมถึงความไม่สามารถของบุคคลในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และเป็นแรงผลักดันภายในให้บุคคลกระทำผิด หรือเป็นแรงขับยั้งมิให้บุคคลกระทำผิด

2. การเกิดอาชญากรรมขึ้นนั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัญหา สภาพ และระบบของสังคม สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม สถานภาพ และชนชั้นทางสังคม เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลกระทำผิด

จากแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดอาชญากรรมนั้น จะเห็นได้ว่าการประกอบอาชญากรรมของบุคคลนั้นส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับปัจจัย โอกาส และสถานที่เอื้ออำนวย ด้วยเหตุนี้การป้องกันอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้นหรือลดจำนวนลง สามารถกระทำได้โดยการลดช่องโอกาสแห่งการกระทำผิดของคนร้าย ซึ่งในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่ตำรวจก็อาจทำได้โดยมาตรการด้านสายตรวจ นั่นคือการเพิ่มการเข้มงวดกวดขัน การตรวจตราบุคคลและสถานที่ให้ทั่วถึงและมากขึ้น และในส่วนองประชาชนก็อาจทำได้โดยการเพิ่มมาตรการระมัดระวังตนเอง และทรัพย์สินให้มากขึ้น ไม่ตั้งอยู่ใน

ความประมาท เป็นต้น และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแจ้งข่าวอาชญากรรม เพื่อควบคุมอาชญากรรมให้ลดน้อยลง

#### 2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรม

การควบคุมอาชญากรรม เป็นการหามาตรการลดช่องโอกาสในการประกอบอาชญากรรม การควบคุมอาชญากรรมจะทำให้ได้ผลก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และจะต้องมุ่งถึงปัจจัยต่าง ๆ อันมีส่วนช่วยให้เกิดอาชญากรรม มิใช่เป็นหน้าที่เฉพาะของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น (ไชยยศ เหมะรัชตะ และคณะ, 2526 : 343)

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526 : 18-19) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมไว้ 4 บททฤษฎีคือ

บททฤษฎีที่ 1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสำนึกไม่ละเมิดกฎหมาย ( $O'$ ) กับสภาพแวดล้อมขัดขวางการละเมิดกฎหมาย ( $E'$ ) ก่อให้เกิดพฤติกรรมไม่ละเมิดกฎหมาย ( $B'$ )

$$O' \times E' = B'$$

บททฤษฎีที่ 2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสำนึกละเมิดกฎหมาย ( $O$ ) กับสภาพแวดล้อมขัดขวางการละเมิดกฎหมาย ( $E$ ) ก่อให้เกิดพฤติกรรมพยายามละเมิดกฎหมาย ( $B''$ )

$$O \times E = B''$$

บททฤษฎีที่ 3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสำนึกไม่ละเมิดกฎหมาย ( $O$ ) กับสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการละเมิดกฎหมาย ( $E$ ) ก่อให้เกิดพฤติกรรมไม่ละเมิดกฎหมายแฝง ( $B''$ )

$$O \times E = B''$$

บททฤษฎีที่ 4 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสำนึกละเมิดกฎหมาย ( $O$ ) กับสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการละเมิดกฎหมาย ( $E$ ) ก่อให้เกิดพฤติกรรมละเมิดกฎหมาย ( $B$ )

$$O \times E = B$$

ดังนั้น การควบคุมอาชญากรรมจึงจำเป็นที่จะต้องขจัดปัญหาที่เป็นสาเหตุทั้ง 2 ประการคือ

1. ความสำนึกของบุคคล ( $O$ ) ในการที่จะละเมิดกฎหมายหรือไม่ เป็นเรื่องของบุคลิกภาพซึ่งแก้ไขได้ยาก การกล่อมเกลาและปลูกฝังแนวโน้มที่ไม่ละเมิดกฎหมายนั้น จะต้องใช้แผนระยะยาวเกี่ยวข้องกับหลายสถาบันทางสังคม เริ่มจากครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา การเมือง การปกครอง

2. สภาพแวดล้อมที่ขัดขวางการละเมิดกฎหมาย (E) โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการลดช่องโอกาสของการประกอบอาชญากรรม ซึ่งเป็นสาเหตุที่แก้ไขได้ง่าย และประชาชนก็มีส่วนร่วมได้มากกว่า

สำหรับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันอาชญากรรม สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 มิติ (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2526 : 22) คือ

### 1. สภาพแวดล้อมรูปธรรม (กายภาพ) ได้แก่ มาตรการต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การวางผังเมืองและชุมชน จะต้องจัดให้เหมาะสมต่อการป้องกันอาชญากรรม เช่น ถนนในหมู่บ้าน บนถนนต้องไม่อับสายตา อาคารร้านค้าซึ่งปลูกสร้างริมถนนหรือในซอย จะต้องเป็นที่รองรับใช้มองคนแปลกหน้าได้ อาคารไม่ควรหันหลังและหันข้างเข้าถนน เพราะจะทำให้ถนนมีลักษณะอับสายตา การจัดให้มียามรักษาการณ์ในย่านชุมชนนับว่าเป็นสิ่งที่ดี การจัดตั้งป้อมยามหรือจุดตรวจของหมู่บ้าน ต้องพิจารณาจากจุดที่คนร้ายใช้เป็นทางเข้าออกหลบหนี เช่น บริเวณจุดตัดทางแยกต่าง ๆ หากมีคลองเข้ามาในหมู่บ้านก็ควรตั้งบริเวณกอสะพาน เพราะคนร้ายสามารถใช้คลองหรือทางเดินริมคลองเป็นทางเข้าหมู่บ้าน การวางป้อมยามควรหาจุดที่สามารถควบคุมจุดที่เป็นอันตรายต่าง ๆ ได้ชัด

1.2 การให้แสงสว่างตามข้างถนนและบริเวณสาธารณะ เฮมบิล (Hempbill, 1971 อ้างถึงใน สุเทพ แก้วรัตน์, 2541 : 16) ผู้เชี่ยวชาญด้านการรักษาความปลอดภัย ได้กล่าวไว้ว่า แสงสว่างเวลากลางคืน ไม่ว่าภายนอกหรือภายในอาคารสถานที่ จัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่ใช้ได้ผลดีที่สุดในการยับยั้งการลักขโมย การบุกรุก การปล้นทรัพย์ ฯลฯ ในที่สว่างนั้นแม้หากเกิดอาชญากรรมขึ้นคนก็จะเห็นหน้า รูปพรรณลักษณะของคนร้าย ช่วยในการติดตามจับกุมอีกด้วย

### 2. สภาพแวดล้อมนามธรรม (ความสัมพันธ์ของคนในสังคม) ได้แก่ มาตรการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 มาตรการเพื่อนบ้านเตือนภัย คือ มาตรการป้องกันอาชญากรรมที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ช่วยสังเกตสอดส่องแจ้งพฤติกรรมบุคคล ยานพาหนะหรือสภาวะการณ์ที่น่าสงสัยไปยังตำรวจท้องที่และเพื่อนบ้าน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการประชาชนป้องกันอาชญากรรมขึ้น เพื่อกระจายความคิดและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการเพื่อนบ้านเตือนภัย คณะกรรมการมีบทบาทและหน้าที่ในการวางแผนรณรงค์ต่อต้านโจรผู้ร้าย ตามแผนป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เชิญชวนให้ประชาชนทุกคนรอบครัวเข้ามามีส่วนร่วม

2.2 มาตรการสายตรวจประชาชน คือ การที่เพื่อนบ้านใกล้เคียงสมัครใจที่จะนัดหมายกำหนดการหมุนเวียนรับผิดชอบตรวจตราในพื้นที่ใกล้บ้านของคน และยังใช้เวลาทำความรู้จักกับเพื่อนบ้านของคนในงานนั้น ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ในชุมชน เพื่อรักษาความปลอดภัยสำหรับสมาชิก ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน

2.3 มาตรการตรวจตราบ้านเรือน คือ การช่วยเป็นหูเป็นตาแทนกันระหว่างที่เพื่อนบ้าน ใกล้เคียงเดินทางไปธุระหรือพักผ่อนต่างจังหวัด โดยเฉพาะไม่มีคนดูแลบ้านนอกจากเพื่อนบ้านช่วยดูแล และยังสามารถช่วยแจ้งตำรวจสายตรวจช่วยตรวจตราเพื่อเสริมการดูแลของเพื่อนบ้านได้อีกด้วย

2.4 การจัดให้มียามรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยอาศัยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเพื่อดูแลความเรียบร้อยและป้องกันเหตุร้ายเบื้องต้น และเป็นการให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอย่างดี

จอห์น เจ แมคซิโอนิส (John J.Macionis:1991 : 201) กล่าวว่า การควบคุมอาชญากรรมอาจจะจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) การควบคุมโดยใช้ระบบงานยุติธรรม และ (2) การควบคุมโดยการขัดเกลาทางสังคม การใช้ระบบงานยุติธรรมจะปฏิบัติต่อสมาชิกของกลุ่มตามแบบแผนของทางราชการ ส่วนการควบคุมแบบการขัดเกลาทางสังคม จะใช้วิธีปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนของทางราชการ การปฏิบัติตามแบบราชการจำต้องใช้เครื่องมือ อาทิ กฎหมายอาญา มาเป็นข้อกำหนดในการควบคุมกฎหมายอาญานี้ก็เกิดขึ้นจากกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง อย่างไรก็ตามข้อกำหนดของการควบคุมตามแบบแผนทางราชการก็มาจากความเชื่อ อุดมคติ ขนบธรรมเนียม คำตัดสินของผู้มีอำนาจ ทศนคติและความเห็น ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วก็เป็นสิ่งที่ใช้ในการควบคุมโดยการขัดเกลาทางสังคม จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการที่จะแบ่งแยกให้เห็นเด่นชัดระหว่าง 2 ประเภทดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

การควบคุมโดยระบบงานยุติธรรมมีการจัดระบบหน่วยปฏิบัติงาน และมาตรฐานในการทำงาน จะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะแบบนามธรรมขึ้น พร้อมทั้งกำหนดเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อทำการตีความข้อกำหนดและนำข้อกำหนดไปใช้

เมื่อมีผู้กระทำความผิด ก็จะมีการปฏิบัติตามมาอย่างเป็นทางการ เพื่อจัดการลงโทษผู้กระทำความผิด ในทางตรงกันข้าม จะมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายด้วย

การควบคุมอาชญากรรมโดยระบบงานยุติธรรม ต้องอาศัยสถาบันในทางการเมืองและสถาบันในทางกฎหมาย การควบคุมทำนองนี้จะเน้นการลงโทษมากกว่าการให้รางวัล

การควบคุมโดยใช้ระบบงานยุติธรรม นอกจากจะใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว รัฐยังใช้กฎหมายอื่น ๆ อีกด้วย เช่น รัฐจะบังคับบุคคล หน่วยงานธุรกิจ หรือสหภาพแรงงาน ให้เคารพเชื้อฟังกฎหมาย รัฐอาจจะเพิกถอนใบอนุญาตการเป็นแพทย์ การเป็นทนายความ การเป็นเภสัชกรได้ ถ้าหากละเมิดกฎหมาย ดังนั้นรัฐใช้ระบบงานยุติธรรมควบคุมมวลสมาชิกโดยอาศัยกฎหมายอาญา และกฎหมายพิเศษอื่น ๆ ควบคู่กันไป

สำหรับการควบคุมอาชญากรรมโดยการขัดเกลาทางสังคม ดำเนินไปโดยอาศัยขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ทัศนคติ อุดมคติ สิ่งเหล่านี้ได้รับการอบรมสั่งสอนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยอาศัยการมีปฏิริยาต่อกันระหว่างบุคคล พฤติกรรมในการควบคุมจะแสดงออกมาในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์ การสรรเสริญเยินยอ การยอมรับหรือการไม่ยอมรับ การแสดงออกทางอารมณ์แบบต่าง ๆ การให้ความรักหรือการปฏิเสธความรัก ยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกมากมายหลายอย่างเป็นการแสดงออกของสมาชิกในกลุ่มต่อความประพฤติของกันและกัน เช่น คนทำชั่วย่อมได้รับการตักเตือน คนทำความดีย่อมได้รับการสรรเสริญ เป็นต้น พฤติกรรมเช่นนี้ได้รับการเรียนรู้จากการร่วมกิจกรรมระหว่างกันและกัน โดยอาศัยสถานันต่าง ๆ ในสังคมเป็นหลักสำคัญในการควบคุม เช่น บ้าน โรงเรียน วัด สื่อมวลชน สถาบันอื่น ๆ ในสังคม ถือได้ว่าสถาบันสังคมเป็นประการอันสำคัญที่จะป้องกันการกระทำผิดกฎหมายได้ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการควบคุมอาชญากรรมโดยการขัดเกลาทางสังคม นับเป็นอุบายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความมีระเบียบวินัยขึ้นในสังคม การควบคุมอาชญากรรมแบบนี้มีประสิทธิภาพมากในสังคมชนบท เพราะคนอยู่กันแบบรู้จักมักคุ้นกันหมด เป็นญาติพี่น้องกันจริง ๆ ใครทำความผิดขึ้นก็จะรู้จักกันไปทั่วหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม การควบคุมแบบนี้มักจะไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในสังคมเมือง เพราะคนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน เมื่อเป็นดังนี้ จึงเป็นภาระหนักของรัฐที่จะเข้าจัดการควบคุมโดยใช้ระบบงานยุติธรรมแทน

บุคคลและกลุ่มบุคคลมีภารกิจโดยตรงต่อการควบคุมอาชญากรรมในสังคม คนแต่ละคนอาจจะร่วมมือในการควบคุมอาชญากรรมได้โดยรายงานให้ตำรวจทราบ เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นร่วมมือกับตำรวจในการสืบสวน สอบสวนคดีอาญา ช่วยเหลือตำรวจในกิจการอื่น ๆ ตามความจำเป็น ตลอดจนเป็นพยานในศาลหากคนเกี่ยวข้องกับคดี บุคคลจะต้องทำให้เกิดความปลอดภัยในทรัพย์สินของตนเอง โดยพยายามทำให้ยากแก่การโจรกรรมหรือลักขโมย เช่น มีลูกกรงเหล็ก ประตูหน้าต่าง มีการถือคประตูดู หน้าต่างอย่างแข็งแรง จัดให้มีแสงสว่างรอบบริเวณบ้านในยามค่ำคืน พยายามทำให้เห็นว่าบ้านของคนมีคนอยู่อย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ดังนั้นความรับผิดชอบของแต่ละคนในการควบคุมอาชญากรรมนั้น จึงมีความหมายกว้างไกลกล่าวคือ ไม่เพียงเฉพาะการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการจัดการกับอาชญากร และพิทักษ์ทรัพย์สินสมบัติของตนเอง สิ่งสำคัญกว่านั้นก็คือว่า แต่ละคนจะต้องรู้จักเคารพต่อกฎหมายและเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย คนโกงภาษี คนหลอกลวงชาวบ้าน พ่อแม่ที่เป็นตัวอย่างที่เลวสำหรับลูก ๆ ย่อมก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ทั้งนั้น เขาวชนที่กระทำความผิด หรือผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ มักจะหาข้อแก้ตัวต่อการกระทำของตนเอง โดยกล่าวว่าตนเองแตกต่างจากคนที่น่าเคารพนับถือก็ตรงที่ว่าโชคไม่ดีที่ถูกจับได้



การควบคุมอาชญากรรมในสังคม นอกจากบุคคลจะได้ปฏิบัติการดังกล่าวมาแล้ว กลุ่มบุคคลก็มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการควบคุม คือ สามารถทำหน้าที่ควบคุมอาชญากรรมได้ในระดับหนึ่ง จะปล่อยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่ควบคุมไปตามลำพัง ก็คงไม่สามารถลดปริมาณอาชญากรรมลงไปได้ ตำรวจมีข้อจำกัดทั้งกำลังเงิน กำลังคน และกำลังความสามารถ ประชาชนจึงต้องร่วมมือกับตำรวจเพื่อต่อสู้กับอาชญากรรม ประชาชนเองต้องการความช่วยเหลือจากตำรวจเพื่อป้องกันเหตุร้ายจากอาชญากรรม

### 2.1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการควบคุมอาชญากรรม

รีดเดอร์ (Reeder, 1971 : 17) ได้รวบรวมปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำความผิดสิ่งหนึ่งขึ้น เป็นทฤษฎีเพื่ออธิบายการกระทำทางสังคมว่า การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้คือ

- 1) เป้าประสงค์
- 2) ความเชื่อ
- 3) ค่านิยม
- 4) นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 5) ความคาดหมายและปทัสถาน
- 6) ความผูกพัน
- 7) แรงเสริม
- 8) โอกาส
- 9) ความสามารถ
- 10) การสนับสนุน

รีดเดอร์ ได้อธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมดังนี้

1. การกระทำทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลหลายคน ซึ่งแต่ละคนมีเหตุผลในการตัดสินใจกระทำ
2. บุคคลหรือองค์การจะตัดสินใจหรือกระทำบนพื้นฐานของเหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจคิดว่ามันสอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ
3. เหตุผลบางเหตุผลอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางเหตุผลอาจจะต่อต้านการตัดสินใจ
4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจเองจะให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเพื่อตัดสินใจ
5. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอาจเป็นเหตุผลหนึ่งหรือมากกว่า หรือทั้งหมดที่กล่าว

6. อาจมีเพียงสองหรือสามประการจากเหตุผลทั้ง 10 ประการ หรืออาจไม่มีเลยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส

7. กลุ่มปัจจัยหรือเหตุผลที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมนั้น บ่อยมีการเปลี่ยนแปลงได้

8. ภายใต้การกระทำทางสังคม มีบ่อยครั้งที่มีทางเลือกสองหรือสามทางเพื่อที่จะสนองตอบต่อสถานการณ์นั้น ๆ

9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจจะเลือกทางเลือกเฉพาะ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

10. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมนั้น อาจเกิดจากปัจจัยดังกล่าวในลักษณะหนึ่งตามทฤษฎีการกระทำทางสังคม

## 2.2 แนวคิดและทฤษฎีการควบคุมการพนัน

การพนันมีแนวโน้มที่เป็นสากลของสังคม จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏแทบทุกประเทศในโลก ล้วนแล้วแต่มีการเล่นการพนันแทบทั้งสิ้น การค้นพบเครื่องมือในการเล่นการพนัน เช่น ลูกเต๋าจากหลุมฝังศพของชาวอียิปต์ ชาวสุเมเรีย และชาวจีนในสมัยโบราณ ได้เป็นเครื่องยืนยันว่ามนุษย์รู้จักการเล่นการพนันมาช้านานแล้ว ประเทศไทยก็เช่นกัน มีหลักฐานปรากฏว่าเคยอนุญาตให้มีการเล่นการพนันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คือ คนไทยรู้จักคุ้นเคยกับสถานกาสิโนมานับเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สถานกาสิโนในสมัยนั้นรู้จักกันในนามว่า “บ่อนเบี้ย” (ชูชีพ อินทร. 2540 : 5) โดยมีการเก็บค่าอากรบ่อนเบี้ยเพื่อนำรายได้เข้าประเทศในสมัยนั้น ปัจจุบันนี้แม้สถานกาสิโนจะไม่มีใบอนุญาตให้เปิดขึ้น แต่ก็มิได้หมายความว่าไม่อนุญาตให้มีการเล่นการพนัน เพราะยังมีการพนันบางประเภทที่ได้รับอนุญาตเปิดให้มีการเล่นโดยถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ลีตเตอร์รี่ แข่งม้า การอนุญาตเล่นไพ่ประเภทต่าง ๆ เป็นครั้งคราว เป็นต้น

### 2.2.1 ความหมายของการพนัน

รุ่งโรจน์ รื่นเรืองศรี (2527 : 75) ได้ให้ความหมายของการพนันว่า การพนันคือ สัญญาที่ก่อให้เกิดการได้หรือการเสียเงินหรือทรัพย์สินโดยคู่สัญญา ถือเอาผลแห่งเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเครื่องชี้ขาด การพนันมี 2 ประเภทคือ ประเภทแรก เป็นการพนันตามบัญญัติกฎหมายถึง การพนันที่ห้ามมิให้อนุญาตจัดให้มีหรือเข้าเล่นหรือเข้าพนัน เช่น หวยถั่ว โปป๋น แปดเก้า ไฮโลว์ เป็นต้น เว้นแต่รัฐบาลพิจารณาเห็นว่าสถานที่ใดเห็นควรอนุญาตให้เล่นได้เท่านั้น ประเภทที่สอง เป็นการพนันตามบัญญัติ ข. หมายถึง การพนันที่อนุญาตให้เล่นโดยไม่จำกัด เช่น การแข่งม้า ไพ่ต่าง ๆ ฯลฯ และประเภทที่สาม อนุญาตให้เล่นได้เฉพาะงานนักขัตฤกษ์หรือโอกาสพิเศษ

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2520 : 50-51) ได้กล่าวถึงการเล่นพนันของชาวบ้านว่า การพนันเป็นงานอดิเรกของมนุษยชาติอย่างหนึ่ง มีเล่นกันอยู่ทุกภาษา มีหลายคนในการเล่นจนหมดเนื้อหมดตัว ต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาเล่น จนกลายเป็นคนหมิ่นนี้สินรุงรัง เกิดปัญหาครอบครัว “โบก” เป็นการพนันระดับชาวบ้านที่นิยมกันมากในภาคอีสาน อุปกรณ์ในการเล่นมีมะขามผ่าครึ่ง 4 ชิ้น (2 เม็ดผ่าซีก) กระบอไม้ไผ่เล็ก ๆ พอเหมาะไม้เล็กนัก และจานแบน ๆ อีก 1 ใบ วิธีเล่นเอาเม็ดมะขาม 4 ชิ้นวางลงบนจานแล้วเอากระบอไม้ครอบลงไป เขย่าแล้ววางลงให้ลูกค้ำแทงคล้ายเล่นไฮโลว์ กติกาการเล่นมีเพียงบอกว่า “ดี” หมายถึง เม็ดมะขามหงายด้านขาวขึ้น 1 อัน ที่เหลือคว่ำหน้าขาวหมด หรือหน้าดำขึ้น 1 อันที่เหลือหงายขาวขึ้นหมด และ “คู่” หมายถึง เม็ดมะขามหงายขาวหรือดำอย่างละ 2 อัน กติกาเพิ่มเติมคือ ขาวล้วนและดำล้วนซึ่งก็หมายถึงหงายขาวหรือดำขึ้นทั้งหมด ชาวบ้านนิยมเล่นกันในฤดูที่หน้าหนาวแล้ว เล่นเป็นการสันทนาการ แต่มีหลายคนเล่นจนหมดเนื้อหมดตัว

พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2521 : 304-308) กล่าวว่า การพนันเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ลึกลงในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดให้เล่นหวย ก.ข. ก็สะดวกแก่การเล่นมาก เพราะไม่ต้องเข้าไปเล่นในโรงบ่อนด้วยตนเองก็ได้ เนื่องจากว่าเจ้าของหวยจะให้ตัวแทน ไปตั้งโต๊ะรับเงินแทงหวยตามที่ชุมชนทั่วไป

พระมุนุภาณ วิมลศาสตร์ (ม.ป.ป. : 111-112) ให้ความหมายของการพนันหรือขันต่อว่า คือ ค้ำมั่นสัญญาที่แต่ละฝ่ายให้เงินหรือของอย่างอื่น ซึ่งอาจคิดเป็นเงินได้ ในเมื่อเหตุการณ์อันไม่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งได้สิ้นสุดลง หรือได้กลายเป็นสิ่งแน่นอน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าเหตุการณ์อันไม่แน่นอนนั้นหาได้หมายความว่า จะต้องเป็นเหตุการณ์อันจะเกิดขึ้นในภายหน้าแต่เพียงอย่างเดียวไม่ อาจจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่แล้วหากแต่ว่ากรณียังไม่แน่นอนระหว่างผู้ซึ่งพนันก็ได้

## 2.2.2 สาเหตุที่มนุษย์ชอบเล่นการพนัน

ลีและสมิท (Lee and Smith, 2506 : 12-13 อ้างถึงใน อนุวัตร แก้วจินทา, 2542 : 15) กล่าวถึงไว้ในลักษณะทางจิตวิทยาของการพนันว่า เนื่องจากจิตใจมนุษย์ต้องการความรู้สึกตื่นเต้น เร้าใจ เพราะมนุษย์ไม่ชอบความจำเจเบื่อหน่าย และมนุษย์เกลียดความไม่แน่นอน แต่มนุษย์ชอบเล่นการพนันเพื่อแสดงว่าไม่ได้เกลียดความไม่แน่นอน เป็นการแสดงออกของกลไกแห่งการป้องกันตนเอง การพนันสนองความต้องการของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

พลเอกอรุณ เขาวนาศรัย (2526 : 36-76) กล่าวว่า การเล่นการพนันของคนไทยฝังอยู่กับจิตใจของคนไทยมาแต่โบราณแล้ว คนทั่วไปชอบเล่นการพนันด้วยจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด สนุกสนาน เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่อยากได้เงินเป็นการเสี่ยงโชค ซึ่งทำทลายความสามารถของผู้เล่น ในทางจิตวิทยาเชื่อว่าการพนันเป็นเรื่องราวที่คนเราทุกคน

ชอบโดยเริ่มจากความต้องการให้อย่างเดียว เพราะรู้สึกภูมิใจและดีใจเมื่อมีการเสียไปก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา มิได้ถือว่ามีเสีย ส่วนนักพนันนั้นแบ่งออกได้เป็น 3 พวก คือ พวกแรกเป็นพวกที่เล่นระหว่างเพื่อนฝูงเวลาว่างงานสังคัม พวกนี้จะเล่นเพื่อความสนุกสนานมิได้มุ่งหวังเอาทรัพย์สิน พวกที่สองเป็นพวกที่เล่นการพนันเป็นอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ส่วนมากมักจะเป็นเจ้าของบ่อนหรือเจ้าเมือง พวกที่สามเป็นพวกที่คิดการพนันชนิดอดตัวไม่ขึ้น ฝักใฝ่กับการพนัน พวกนี้มีจิตใจไม่ปกติ ต้องการที่จะเล่นถึงระดับที่ขาดดวงแล้วเป็นอันครายคือชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และอาชีพที่มีอยู่

ปีเตอร์ อาร์โนล (Peter Arnold, 2529 อ้างถึงใน อนุวัตร แก้วจันทา, 2542 : 16) ได้ศึกษาถึงสาเหตุที่มนุษย์ชอบเล่นการพนันไว้ว่า ประการแรก สืบเนื่องมาจากความโลภในทรัพย์สิน และต้องการความมั่งคั่งอย่างรวดเร็ว ประการที่สอง ความโก้เก๋ ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมบางกลุ่มที่นิยมยกย่องคนเด่นหรือนักพนันมือหนัก ประการที่สาม ความเบื่อหน่ายที่อยู่ว่าง ๆ โดยไม่มีงานทำจึงได้ชักชวนกันเล่นไพ่หรือการพนันอื่น ๆ ประการที่สี่ ความภาคภูมิใจที่เล่นได้ชัยชนะ เงินพนันซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเก่งกล้าในการเล่น ประการที่ห้า ความเชื่อในเรื่องโชคล นักพนันส่วนใหญ่เชื่อว่าการเล่นพนันของคนนั้นเป็นเพราะโชคประจำตัว ส่งผลให้คั้งนั้นนักพนันหลายคนจึงยึดเอาสิ่งที่ไม่มีความหมายมาเป็นสรณะ ซึ่งจะมาบันดาลโชคให้แก่ตน เช่น พวกนักเล่นหวย เป็นต้น ประการสุดท้าย ความสนุกสนานซึ่งจะช่วยระบายความรู้สึกอึดอัดคับแค้นใจอยู่ตลอดเวลา เสรีไร้โลก สดุดหตุใจที่คั้งค้างอยู่ให้ออกไปด้วยการเล่นการพนัน

### 2.2.3 การพนันกับอาชญากรรม

การกระทำความผิดเกี่ยวกับการพนัน เป็นความผิดประเภทที่กฎหมายบัญญัติเป็นข้อห้าม (Mala Prohibita) เพราะผู้กระทำความผิดมิได้มีพฤติกรรมเป็นอาชญากร มิถือว่าเป็นความผิดชั่วร้าย ทั้งผลของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการพนันส่วนใหญ่จะส่งผลต่อผู้กระทำความผิดโดยตรง จึงไม่ถือว่าการกระทำความผิดเกี่ยวกับการพนันเป็นการกระทำความผิดที่เป็นความผิดในตัวเอง (Mala In Se) การกระทำความผิดด้วยการเล่นการพนันเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของผู้กระทำเอง ความเสียหายทั้งปวงก็ตกอยู่กับผู้กระทำและครอบครัวเอง มิได้กระทำต่อผู้อื่นกระทำความผิดด้วยการเล่นการพนันจึงเป็นความผิดที่ผู้กระทำและผู้เสียหายเป็นคนเดียวกัน

ชาลี เอี่ยมกระแสนิรุ (2520 : 16) ได้เปรียบเทียบการพนันว่าเป็นยาเสพติดที่แพร่หลายไปทั่วราชอาณาจักร เป็นต้นเหตุของการปล้น ฆ่า ลักขโมย เพราะเมื่อคนเรามัวเมาด้วยการพนันเข้าสิ่งเสียแล้ว ก็มักไม่เป็นอันทำมาหากิน คอยจ้องแต่ลักขโมยอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้เงินมาเล่นการพนัน แม้จะรู้ว่าการพนันเป็นต้นเหตุของความฉิบหายก็ไม่มีใครคิดที่จะกำจัดให้หมดสิ้นไปทั้ง ๆ ที่มันเป็นเรื่องกาถิบ้านกาถิเมือง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 175) ได้กล่าวถึงผลจากปัญหาการพนันไว้ว่า

1. ทำให้ประชาชนมีนิสัยเกียจคร้าน มักร่าง อยากแต่จะหาเงินง่าย ทำงานเบา ๆ หรือไม่ทำเลย เพราะการพนันเป็นเพียงเอาเงินก้อนหนึ่งมาลงเป็นเดิมพันเพื่อเสี่ยงเอาเงินก้อนที่ใหญ่กว่า เมื่อประชาชนส่วนใหญ่เอาแต่จะไม่ทำงานหนัก ประเทศชาติหรือสังคมจะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปได้อย่างไร

2. การพนันเป็นผลให้เกิดคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมากขึ้น เนื่องจากผู้เล่นการพนันต้องแสวงหาทรัพย์สินมาชดเชยถึงที่เสียไปอย่างรีบด่วน เช่นเดียวกับปัญหาผู้เสพยาเสพติด บางครั้งถึงขนาดต้องจี้ ปล้น หรือนำผู้อื่นเพื่อเอาทรัพย์สิน

3. ผู้เล่นการพนันและครอบครัวมักสูญเสียในทางเศรษฐกิจ ทำให้สมาชิกของครอบครัวตกอยู่ในความทุกข์หมั่นไส้ เนื่องจากขาดปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่ควรมีได้ เช่น ลูกควรมีเครื่องกิน เครื่องใช้ เครื่องเรียน ก็ต้องขาดไป หากสูญเสียมากถึงขนาดลูกต้องออกจากโรงเรียน ก็เป็นการสร้างอนาคตที่มีคมนหรือผลักดันเด็กเข้าไปเตรียมตัวแก้ปัญหาสังคมอื่นต่อไป

4. การพนันทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กลุ่มหลงอบายมุขเป็นการสูญเสียกำลังคนที่ควรใช้เวลาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีแก่สังคม

5. การพนันของผู้ใหญ่ที่เล่นกันทั่วประเทศนี้ เป็นการสร้างบุคลิกภาพ ทักษะคิดและค่านิยมที่ชั่วร้ายให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งจะเอาอย่างความมั่งง่ายในการสร้างเนื้อสร้างคน ด้วยการไม่ทำงานหนัก มีความหวังกับสิ่งเลื่อนลอยเท่านั้น

#### 2.2.4 การควบคุมการพนัน

สำหรับในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกานั้น การพนันที่ถูกกฎหมายนั้นมีอยู่ 2 รูปแบบดังนี้ (ชาญคณิต ก.สุริยเมธี, 2524 : 30)

1. การพนันที่กฎหมายอนุญาตให้เล่นโดยทั่วไป การพนันประเภทนี้ ได้แก่ การแข่งขันสุนัข ลีตเตอร์รี่ การแข่งม้า ฯลฯ การพนันเหล่านี้คล้ายกับการพนันตามบัญชี ข. ของประเทศไทย ผู้เล่นสามารถที่จะเล่นได้ตามสถานที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายระบุไว้ นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดเวลาการเล่น ตลอดจนกฎระเบียบอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย

2. การพนันที่กฎหมายอนุญาตให้เล่นในสโมสร (Gambling club) และอนุญาตให้เล่นในบ่อนหรือสถานคาสิโน โดยที่ผู้เล่นจะต้องเล่นในสถานที่นั้น ๆ และกฎหมายได้ออกกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับการพนันเหล่านี้ เช่นเดียวกับการพนันประเภทแรก

สำหรับประเทศไทย การพนันตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การพนันตามบัญชี ก. ได้แก่ หอย ก.ข. ไปปิ่น ไปกำ ถั่ว แผลเก่า จับยัก ต่อแค้น เบี้ย โบกหรือคู่ตีหรืออีโจ้ง ไพ่สามใบ ไม้สามอัน ช้างงาหรือปือก ไม้ดำไม้แดงหรือปลาคำปลาแดง หรืออีคำอีแดง อีโปงกรอบ กำคัก ไม้หมุนหรือลื้อหมุนทุก ๆ อย่าง หัวโคหรือทายภาพ การเล่นซึ่งมีการพนันสัตว์ เช่น เขามืดหรือหนามผูก หรือวางยาเบื่อยาเมาให้สัตว์ชนหรือต่อสู้กัน หรือสูมไฟบนหลังเต่าให้วิ่งแข่งกัน หรือการเล่นอื่น ๆ ซึ่งเป็นการพนันสัตว์อันมีลักษณะคล้ายกับที่ว่ามานี้ บิลเลียดรู ตีผี โยนจิ้ม โยนจิ้ม สีเหลงลัก ขลุ่ยขลุ่ย น้ำเต้าทุก ๆ อย่าง อีโก้ย ปิ่นแปะ อีโปงชด บาคารา และสล็อตแมชชีน

ซึ่งมาตรา 4 การพนันตามบัญชี ก.นี้ กฎหมายห้ามมิให้อนุญาตให้มิหรือเข้าเล่น หรือเข้าพนันในการเล่นซึ่งมีลักษณะคล้ายกันหรือเล่นอันร้ายแรงอื่นใด ซึ่งรัฐมนตรีเห็นว่าออกกฎหมายระบุเพิ่มเติมห้ามไว้ แต่เมื่อรัฐบาลพิจารณาเห็นว่า ณ สถานที่ใดสมควรจะอนุญาตภายใต้บังคับเงื่อนไขใดๆ ให้มีการเล่นชนิดใด ก็อนุญาตได้โดยออกพระราชกฤษฎีกา

2. การพนันตามบัญชี ข. ได้แก่ การเล่นต่าง ๆ ซึ่งให้สัตว์ต่อสู้หรือแข่งขัน เช่น ชนโค ชนไก่ กัดปลา แข่งม้า ฯลฯ นอกจากที่กล่าวไว้ในหมายเลข 17 แห่งบัญชี ก. วังวัดคน ชกมวย มวยปล้ำ แข่งเรือพุง แข่งเรือล้อ ชีรูป โยนห่วง โยนสุต้างค์หรือวัตถุใด ๆ ลงในภาชนะต่าง ๆ ตกเบ็ด จับสลากโดยวิธีใด ๆ ยิงเป้า ปาหน้าคน ปาสัตว์หรือสิ่งใด ๆ เต้าข้ามด่าน หมากแฉว หมากหัวแดง บิงโก สลากกินแบ่ง สลากกินรวบ หรือการเล่นอย่างใดที่เสี่ยงโชคให้เงิน หรือประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้เล่นคนใดคนหนึ่ง โดแลโกลเซเตอร์ สำหรับการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง สวิป สำหรับการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคเมกิง สำหรับการเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ชายสลากกินแบ่ง สลากกินรวบ หรือสวิปซึ่งไม่ใช่ของออกในประเทศไทย ไพ่นกกระจอก ไพ่ต่อแค้น ไพ่ต่าง ๆ ควด บิลเลียด ซองฮ้อย สะบ้าทอย สะบ้าซุด ฟุตบอลโต๊ะ และเครื่องเล่นซึ่งใช้ไฟฟ้าจกกลหรือสปริงคิด ยิงหรือโยนวัตถุใด ๆ ในภาชนะโดยมีการนับแต้มหรือเครื่องหมายใด ๆ

ซึ่งการพนันตามบัญชี ข. หรือการเล่นซึ่งมีลักษณะคล้ายกัน หรือการเล่นอื่นใด ๆ ซึ่งรัฐมนตรีเห็นว่าที่ได้ออกกฎหมายกระทรวงระบุเพิ่มเติมไว้ จะจัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นทางนำมาซึ่งประโยชน์แก่ผู้จัดโดยทางตรงหรือทางอ้อมได้ คือเมื่อรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ หรือเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตเห็นสมควรและออกใบอนุญาตให้หรือมีกฎหมายกระทรวงอนุญาตให้จัดขึ้น โดยไม่ต้องมีใบอนุญาต และการเล่นการพนันตามบัญชี ข. จะพนันกันได้เฉพาะเมื่อให้มีใบอนุญาตให้จัดให้มีขึ้นหรือมีกฎหมายกระทรวงอนุญาตให้จัดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีใบอนุญาต เช่น สล็อตเตอร์ การแข่งม้า การเล่นไพ่ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นการพนันประเภทที่กฎหมายอนุญาตให้เล่นโดยทั่วไป ส่วนการพนันในสโมสรและสถานลาสิโนนั้น เคยเปิดให้มีการเล่นอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ต่อมาได้ยกเลิกโดยไม่อนุญาตอีก นอกจากนี้ยังมีกฎหมายเฉพาะที่ใช้ควบคุมการเล่นการพนัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ.

2478 และขณะนี้ได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการขอแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้เพิ่มโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนให้สูงขึ้น ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการเสนอขอแก้ไขอยู่แต่ยังไม่เป็นที่ยุติ

อธิคม อินทุมิ (2524 : 119-134) ได้เสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขการเล่นการพนันในสังคมของมนุษย์ไว้ว่า เราไม่สามารถกำจัดการเล่นการพนันให้หมดสิ้นไปได้ เพราะว่าการพนันนั้นมีปรากฏอยู่ในทุกอารยธรรมของมนุษย์ ทุกสังคม ทุกชนชั้น การพนันหลาย ๆ ชนิดที่มนุษย์ในยุคนี้นิยมเล่นนั้นก็คือ การพนันที่มนุษย์ในยุคคิดคำบรรพ์เคยกันมาแล้วนั่นเอง สิ่งที่ต้องระวังกระทำในขณะนี้คือ การควบคุมการเล่นการพนันที่มนุษย์ในยุคคิดคำบรรพ์เคยกันมาแล้วนั่นเอง สิ่งที่ต้องระวังกระทำในขณะนี้คือ การควบคุมการเล่นการพนันของประชาชนให้อยู่ในเขตที่เหมาะสม และแสวงหาผลประโยชน์จากการเล่นการพนันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นคือการกระทำให้การพนันเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดที่ไม่ได้เล่นการพนันเป็นอาชีพหรือติดนิสัย และการเพิ่มโทษปรับในอัตราสูงกับผู้กระทำความผิดที่เล่นการพนันเป็นอาชีพหรือติดเป็นนิสัย

การพนันบางประเภทแม้จะมีการอนุญาตให้มีการเล่นอย่างถูกกฎหมาย และบางชนิดอาจได้รับการสนับสนุนจากรัฐด้วย เช่น ลีโศตเตอรี่ การแข่งม้า แต่ก็มีประชาชนจำนวนมากลักลอบเล่นการพนันโดยผิดกฎหมาย รับเป็นเจ้ามือเล่นการพนันกันเอง โดยอาศัยการพนันที่ถูกกฎหมายนำมาซึ่งผลประโยชน์แก่ผู้จัด โดยทางตรงหรือทางอ้อมได้คือเมื่อรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ หรือเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตเห็นสมควร และออกใบอนุญาต หรือกฎกระทรวง อนุญาตให้จัดขึ้นโดยไม่ต้องมีใบอนุญาต

ในการเล่นอันระบุไว้ในวรรค 2 ข้างต้นนั้น จะพนันกันได้เฉพาะเมื่อได้มีใบอนุญาตให้จัดขึ้นหรือมีกฎกระทรวงอนุญาตให้จัดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีใบอนุญาต

การเล่นหมายเลข 5 ถึง 15 ในบัญชี ข. หรือการเล่นซึ่งมีลักษณะคล้ายกัน หรือการเล่นอื่นใดซึ่งรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ได้ออกกฎกระทรวงระบุเพิ่มเติมไว้แล้วนั้น จะให้รางวัลตราเป็นเงินไม่ได้ และห้ามมิให้ผู้ได้รับรางวัลที่ให้ไปแล้วกลับคืน หรือรับซื้อหรือแลกเปลี่ยนรางวัลนั้นในสถานงานหรือการเล่นหรือบริเวณต่อเนื่องระหว่างมีงานหรือการเล่น

มาตรา 12 ผู้ใดจัดให้มีการเล่น หรือทำอุบายล่อ ช่วยประกาศโฆษณาหรือชักชวนโดยตรงหรือทางอ้อมให้ผู้อื่นเข้าเล่น หรือเข้าพนันในการเล่น ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานหรือรับอนุญาตแล้ว แต่เล่นพลิกเพลง หรือผู้ใดเข้าเล่นหรือเข้าพนันในการเล่นอื่น ขัดต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎกระทรวงหรือข้อความในใบอนุญาต ผู้นั้นมีความผิดดังต่อไปนี้

1. ถ้าเป็นผิดในการเล่นตามบัญชี ก. หรือการเล่นตามบัญชี ข. เฉพาะสลากกินรวบ หรือการเล่นซึ่งมีลักษณะคล้ายกันนี้ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไปจนถึง 3 ปี และปรับตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไปจนถึง 5,000 บาท เว้นแต่ผู้เข้าเล่นหรือเข้าพนันที่เรียกว่าลูกก๋า ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปีหรือปรับไม่เกิน 5,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. ถ้าเป็นความผิดในการเล่นอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปีหรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่ความผิดมาตรา 4 ทวิ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จะเห็นได้ว่าการพนันที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ดังกล่าว อันระบุไว้ในบัญชี ก. กฎหมายห้ามมิให้อนุญาต หากรัฐบาลจะพิจารณาเห็นสมควรจะอนุญาตก็จะต้องออกเป็นพระราชกฤษฎีกา แต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้รัฐบาลยังไม่เคยออกพระราชกฤษฎีกาให้มีการเล่นการพนันตามบัญชี ก. ดังกล่าวแต่อย่างใด

### 2.3 แนวคิดและทฤษฎีการควบคุมยาเสพติด

#### 2.3.1 สภาพปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับยาเสพติด

ปัญหาเนื่องจากยาเสพติด เป็นปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อน และมีผลโดยตรงทั้งต่อตัวผู้เสพเอง รวมทั้งส่งผลกระทบต่อผู้ใกล้ชิดและสังคมประเทศชาติ นำมาซึ่งความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาล ปัญหายาเสพติดจึงมิใช่เป็นปัญหาเฉพาะของคนใดคนหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาของทุกคนในสังคม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนของชาติ ที่จะต้องร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัจจุบันปัญหายาเสพติดมีแนวโน้มของความรุนแรง และการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมยุคพัฒนา ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ได้เข้าร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอยู่หลายหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ได้เข้าร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอยู่หลายหน่วยงานก็ตาม แต่การแพร่ระบาดของยาเสพติดในสังคม ในชุมชนแออัดก็ยังคงมีอยู่และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น กลุ่มประชากร ผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเยาวชนและผู้อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสูญเสียทรัพยากรด้านกำลังคนของชาติอย่างใหญ่หลวง



### 2.3.2 ความหมายของยาเสพติดให้โทษ

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 กำหนดความหมายของคำว่ายาเสพติดให้โทษไว้ดังนี้คือ สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยวิธีการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น (วรวิทย์ อรรถโกวิทศาสตร์, 2542 : 17)

- ผู้ที่เสพยา ต้องเพิ่มขนาดเสพมากขึ้นเป็นลำดับ
- ผู้ที่เสพยา จะเกิดอาการถอนยาเมื่อหยุดใช้ยาหรือขาดยา
- ผู้ที่เสพยา จะเกิดความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา
- ผู้ที่เสพยา จะมีสุขภาพร่างกายที่ทรุดโทรมลง

### 2.3.3 ประเภทของยาเสพติดให้โทษ

1. ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แบ่งยาเสพติดให้โทษออกเป็น 5 ประเภทดังนี้คือ (วรวิทย์ อรรถโกวิทศาสตร์, 2542 : 17)

ประเภทที่ 1 ได้แก่ เฮโรอีน อีทอร์ฟิน อะซิทอร์ฟิน ฯลฯ (จัดเป็นยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรง)

ประเภทที่ 2 ได้แก่ ฟีน มอร์ฟิน โคลเอิน โคลาอิน ไดฟีน็อกซีเลท เอธิลมอร์ฟิน ฯลฯ (จัดเป็นยาเสพติดให้โทษทั่วไป)

- ประเภทที่ 3 ได้แก่ ชาแก้ไอ ยาท้องเสีย ที่มีฟีน โคลเอิน หรือไดฟีน็อกซีเลทเป็นส่วนผสม ฯลฯ (จัดเป็นยาเสพติดให้โทษชนิดเป็นตำรับยา ที่มียาเสพติดให้โทษประเภท 2 ผสมอยู่ด้วย)

- ประเภทที่ 4 ได้แก่ อะเซติกแอนไฮไดรด์ อะเซติกคลอไรด์ (จัดเป็นสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 1 หรือประเภท 2)

- ประเภทที่ 5 ได้แก่ พิษกัญชา พิษกระท่อม เห็ดขี้ควาย (จัดเป็นยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าข่ายอยู่ในประเภท 1 ถึงประเภท 4)

2. ตามวิธีการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง แบ่งยาเสพติดให้โทษออกเป็น 4 ประเภทดังนี้คือ

- ประเภทออกฤทธิ์กดประสาท ได้แก่ ฟีน ยา มอร์ฟิน โคลเอิน เฮโรอีน เซโคบาร์บิทัล อะโมบาร์บิทัล ไดอะซีแพม แลคเกอร์ คลอไดอะซีปีอกไซด์ ทินเนอร์ กาว ฯลฯ

- ประเภทออกฤทธิ์กระตุ้นประสาท ได้แก่ แอมเฟตามีน (ยาบ้า) อีเฟดรีน (ยาไอ) พิษกระท่อม โคลาอิน ฯลฯ

- ประเภทออกฤทธิ์หลอนประสาท ได้แก่ แอลเอสดี ดีเอ็มที เห็ดขี้ควาย

- ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน ได้แก่ กัญชา (ซึ่งอาจกด กระตุ้น หลอนประสาท ร่วมกัน)

### 2.3.4 แนวคิดและทฤษฎีในการควบคุมยาเสพติด

สุรพล ปธานวนิช (2528 : 100 อ้างถึงใน วรวิทย์ อรรถโกวิทชาตรี. 2542 : 18) ได้กล่าวถึง แนวคิดและทฤษฎีในการควบคุมยาเสพติดไว้ดังนี้

1. Atomistic concept แนวความคิดนี้เชื่อว่า การจะแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ จำเป็นต้องแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงระบบย่อยในแต่ละระบบให้ดีเสียก่อน ในกรณีการป้องกันปัญหายาเสพติดจำเป็นต้องสร้างหรือการเปลี่ยนแปลง “บุคคล” ในแต่ละคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จึงจะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จ โดยมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในงานด้านการป้องกันยาเสพติดดังนี้

1.1 Socratic – Rational model การเปลี่ยนแปลงบุคคลตามทฤษฎีนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีเหตุผล และพร้อมที่จะตอบสนองต่อข่าวสารใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์อยู่เสมอ ข่าวสารใหม่ ๆ ที่จะทำใหบุคคลสร้างหรือการเปลี่ยนทัศนคติ ซึ่งจะเป็ผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด

1.2 Social – Psychological model ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลง “พฤติกรรมของบุคคล” จะเกิดขึ้นจากอิทธิพลของบรรทัดฐานจากกลุ่มซึ่งเขาผูกพันอยู่ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้คือ การหลอมละลายทัศนคติ ค่านิยม และรูปแบบพฤติกรรมที่มีอยู่เดิม (Unfreezing) เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change)

จากแนวคิดพื้นฐานข้างต้นนี้ เป็นการป้องกันปัญหายาเสพติดในแง่ที่เน้นหนักที่ “ตัวบุคคล” โดยอาศัยกระบวนการการเผยแพร่ข่าวสาร การให้การศึกษา และการฝึกอบรม ซึ่งการป้องกันปัญหายาเสพติดตามทฤษฎีนี้มีข้อจำกัดอยู่ที่ “จำนวนบุคคล” ที่เราต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น จะต้องเปลี่ยนแปลงบุคคลจำนวนเท่าใด จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการใช้ยาของสังคมทั้งหมด ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ ข่าวสาร ความรู้ที่ให้มีลักษณะเป็นหลักการหรือวิชาการนั้น ในทางปฏิบัติไม่อาจนำมาใช้ได้ในชีวิตและสภาพแวดล้อมจริง เช่น เด็กอาจเรียนรู้ว่าการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา เป็นสิ่งไม่ดี แต่ในทางปฏิบัติเด็กพบว่า การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา เป็นที่ยอมรับของสังคม

2. Holistic concept ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับ “สภาพแวดล้อม” โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลง “ตัวบุคคล” โดยไม่คำนึงถึงสภาวะแวดล้อมนั้น มักเกิดปัญหาขึ้นในทางปฏิบัติ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมให้สอดคล้องและเกื้อหนุนต่อการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล ดังนั้นการลดความต้องการยาเสพติดด้วยการแก้ปัญหที่เน้นตัวบุคคลแต่เพียงด้านเดียว ย่อมไม่ประสบความสำเร็จ

สำเร็จ ควรต้องมีการสร้างสรรค์ค่านิยม ทักษะคติ วัฒนธรรม เป็นต้น ของสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาตัวบุคคล โดยมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงดังนี้คือ

2.1 Liberal model คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ในรูปแบบนี้จะมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

2.2 Radical model คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมแบบฉับพลันทันที โดยการนำหลักจิตวิทยามวลชนมาใช้ เช่น การปลุกเร้าให้คนในชุมชนร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่

ปัญหาสุขภาพจิต เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่ด้านสุขภาพร่างกาย ครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนด้านความมั่นคงของประเทศชาติ การป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิต จึงมีใช้หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาและหน้าที่ของทุก ๆ คนทุก ๆ หน่วยงาน ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ที่จะต้องดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง สำหรับในด้านการป้องกันสุขภาพจิตนั้น จึงควรเริ่มต้นจากเด็กและเยาวชน เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นรู้จักการป้องกันตนเองจากยาเสพติด เพราะเด็กและเยาวชนนับเป็นทรัพยากรอันมีค่า ที่จะเป็พลังสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติต่อไปในอนาคต วิธีการป้องกันยาเสพติด สามารถปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

#### 1. เด็กและเยาวชนกับการป้องกันตนเองจากยาเสพติด

- หมั่นศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโทษ พิษภัย และอันตรายอันเกิดจากการใช้ยาเสพติด ตลอดจนเรียนรู้ถึงวิธีเซียวให้ถูกหลักการแพทย์
- มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะไม่ริลอง ทดลองยาเสพติด (เพราะยาเสพติดบางประเภทเสพติดเพียง 1 - 2 ครั้งก็จะตกเป็นทาสของยาเสพติดทันที)
- ไม่เชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อหรือคำชักชวนใด ๆ ว่ายาเสพติดจะสามารถช่วยให้คลายความทุกข์ หรือก่อให้เกิดความสุข ความสนุกต่าง ๆ อย่างเด็ดขาด
- รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม เช่น การออกกำลังกาย เล่นกีฬา ช่วยทำงานบ้าน ช่วยหารายได้พิเศษให้กับครอบครัวในช่วงปิดภาคเรียน ชักชวนสมาชิกในครอบครัวออกกำลังกาย เข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน เป็นต้น
- รู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี
- หลีกเลี่ยงการเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน ไม่มั่วสุมกับเพื่อนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด
- เมื่อมีปัญหาควรรีบปรึกษาผู้ใหญ่ ผู้ใกล้ชิดที่เราไว้วางใจ เพื่อหาแนวทางแก้ไข

ปัญหา

## 2. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ กับการป้องกันยาเสพติด

- ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโทษ พิษภัยของยาเสพติดอย่างสม่ำเสมอ
- แนะนำ ดักเตือน ให้ความรู้แก่สมาชิกของตน ให้เกิดความตระหนักถึงโทษพิษ

ภัยของยาเสพติด

- สอดส่องดูแลสมาชิกของตนอย่างสม่ำเสมอ หากพบว่าคิดยาให้รับนำไปบำบัดรักษาทันที

- ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิก ด้วยการไม่สูบบุหรี่ และใช้ยาเสพติดใด ๆ

- ให้คำปรึกษา เป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่สมาชิก เมื่อสมาชิกมีปัญหา
- ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการปราบปราม โดยแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งผลิต กำ จัหน้าย และแหล่งมั่วสุกยาเสพติด เพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

ดังนั้น การป้องกันยาเสพติดที่สำคัญจึงสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนควรได้รับการอบรมจากสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด การเผยแพร่ข่าวสารทางสื่อมวลชน หรืออิทธิพลจากสภาพแวดล้อม เช่น กลุ่มเพื่อน มักเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาเมื่อเกิดการติดยาเสพติดแล้ว ดังนั้นจึงควรสร้างทัศนคติหรือค่านิยมควบคู่กับการพัฒนาตัวเด็กหรือเยาวชน ซึ่งนับว่าเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่ติดยาเสพติดมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง

สรุปได้ว่า สภาพปัญหาของยาเสพติดขึ้นอยู่กับสาเหตุที่มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ตัวบุคคล ตัวยา และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงต้องดำเนินการแก้ไขที่สาเหตุทั้ง 3 ประการ ในด้านตัวยา ใช้วิธีการควบคุมโดยการปราบปรามเพื่อเป็นการลดปริมาณยาเสพติด (Supply Reduction) ในด้านตัวบุคคล ต้องดำเนินการป้องกันโดยการสร้างภูมิคุ้มกันมิให้ไปใช้ยาเสพติด และดำเนินการให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้หยุดการใช้เพื่อเป็นการลดความต้องการ (Demand Reduction) ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องดำเนินการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ระเบียบกฎเกณฑ์ และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อไม่ให้มีส่วนที่จะผลักดันให้คนเกิดปัญหาแล้วหันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออก

ถึงแม้การดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในประเทศไทย ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลานาน และผลการดำเนินงานก็นับได้ว่าประสบผลสำเร็จพอสมควรก็ตาม แต่ในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ การดำเนินงานการแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย ยังคงนำแนวคิดจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้เสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการกำหนดรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมกับการป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เนื่องจากการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบหรือวิธีการในการป้องกันยาเสพติดที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควรอย่างไร

ก็ตาม การนำแนวคิดในการแก้ไขปัญหาสุขภาพเสพคิดจากนักวิชาการต่างประเทศมาใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาสุขภาพเสพคิดในประเทศไทย ยังคงได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักการศึกษาเป็นอันมาก

## 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

### 2.4.1 แนวคิดและความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาที่สมาชิกมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะของการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายตามที่ต้องการ ซึ่งมองได้ 2 แนวทาง แนวทางแรกมองว่าองค์กรมีบทบาทส่วนใหญ่เป็นองค์กรราชการ การจัดทำโครงการจึงมีลักษณะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป้าหมายคือตอบสนองความต้องการขององค์กร การจัดทำโครงการจึงมีระยะสั้นไม่ถาวร และโครงการล้มเลิกไปได้ง่าย แนวทางที่ 2 มองว่าประชาชนมีบทบาทเป็นการมองไปที่ความสนใจ และปัญหาความต้องการของประชาชน ดังนั้นแนวทางการจัดทำโครงการจึงต้องคำนึงถึงปัญหาความต้องการ ซึ่งจะต้องเข้าใจถึงพื้นฐานวัฒนธรรมและค่านิยมเป็นองค์ประกอบในการสร้างความร่วมมือ แนวทางนี้จะทำให้ความร่วมมือในแต่ละโครงการถาวร ไม่ฉาบฉวยเฉพาะหน้า เพราะเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชน อย่างไรก็ตาม ใ้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ต่าง ๆ กัน แต่โดยส่วนใหญ่มักครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมใน 4 มิติคือ การวางแผน (Planning) การดำเนินการ (Implementation) การประเมินผล (Evaluation) และการรับประโยชน์ (Benefits) ซึ่งรวบรวมได้ดังนี้คือ

ศุภสิริ องค์สกุล (2532 อ้างถึงใน สมพล อัครเลิศชัย, พ.ศ. 2536 : 15) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงาน เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชนเพราะงานพัฒนา ชุมชนที่อาศัยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาลและประชาชน ในการคิด ตัดสินใจ วางแผนงาน การปฏิบัติและการบำรุงรักษานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

✕ อภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ คือ ต้องเห็นพ้องต้องกันเป็นส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติ การนั้น โดยคนที่มาร่วมกันจะมีความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527 : 182-183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสภาพการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าให้การกระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับชุมชนนั้น ได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเคื้อคร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ยูวัฒน์ จุฑิเมธี (2526 : 26 ) กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาชนบท ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตและรายได้เสริมสร้างความสามารถในการปกครองตนเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น” เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และรู้สึกว่าเป็นเจ้าของในการดำเนินการตามโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า “การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความดีและการศึกษาของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นนั้นจะต้องมีมากพอจนเกิดการเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ” และกรณีที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่อย่างมีความสุข ใ้รับปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกทาง ”

บัททอร์ ย่อนคำ (2526 : 32 อ้างถึงใน สมพล อัครโคเชิชชัย, พ.ศ.ศ. 2536 : 16) กล่าวคือ แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดในทางรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดในเรื่องการปกครองตนเอง แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการพัฒนาชนบท จึงหมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการพัฒนานั่นเอง

ปรีชญา เวสารัชช์ (2528 : 58) นิยามความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับโดยการใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างร่วมในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนา และใช้ความพยายามบางอย่าง เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงิน ทุน วัสดุ เป็นองค์ประกอบในกิจกรรมการพัฒนาด้วย

รูสโซ (Rousseau, อ้างถึงใน อัญชลี รัชกุล, พ.ศ.ศ.หญิง, 2541 : 22) ได้เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (A Participation Theory of Democracy) ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่า จะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญคือจะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร หรือเป็นนายแห่งชีวิตใคร
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความเสมอภาค และมีความสามารถพึ่งตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการให้ความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน หรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน เพื่อให้งานนั้น ๆ บรรลุวัตถุประสงค์

#### 2.4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งนั้น อาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือหลายขั้นตอน หรือทุกขั้นตอนก็ได้ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนต่างๆ ตามประเภทของกิจกรรมไว้แตกต่างกันตามความคิดเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff : 1979 อ้างถึงใน อัญชลี รัชกุล, 2541 : 21) ได้อธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนรวม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ชาพิน (Chapin อ้างถึงใน อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง.2522 : 20) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งกรรณิกา ชมดี (2534 : 16) ได้นำไปขยายรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ 54
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
6. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์

ส่วน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 36) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ โดยกล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

พัฒนา บุษยรัตนพันธ์ (2517 : 129-132) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมิขึ้นโดยตลอดตั้งแต่การร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละและกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ”

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 188) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น อาจกำหนดออกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้



1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Industrial Organization) เช่น กลุ่มเยาวชนต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

อกิน รพีพัฒน์ (2525 : 78-79) แบ่งแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับคือ

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่าง ๆ ที่อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา และวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงาน ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม

นิสากะ วินิจัยภาค (2530 : 19 อ้างถึงใน อัญชลี รัชชกุล, 2541 : 22 ) สรุปว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม โดยอาจเกี่ยวข้องในลักษณะการทำงานร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีการและแนวทางแก้ไข โดยร่วมกันตัดสินใจและวางแผนตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ และติดตามประเมินผล

#### 2.4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนได้ตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น งานพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องมีปัจจัยที่จำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ ทักษะ และทัศนคติของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความรับผิดชอบ ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกผูกพัน อันสามารถที่จะก่อให้เกิดการช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

กู๊ดนาฟ (Goodenough. 1966 : 12 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล. 2541 : 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นได้รู้ถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ด้วย

แฮมตัน ซัมเมอร์ และเวบบอร์ (Hampton, Summer and Webber. 1973 : 4-15 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล. 2541 : 25) ได้กล่าวว่า เงินเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่บุคคลและกลุ่มบุคคลใช้เป็นแรงจูงใจ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ผู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงมีแรงจูงใจจากด้านการเงินด้วย

โจเซ เอ.อักบายานี (Jose A. Agbayani, Jr. 1970 : 25 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล. 2541 : 25) ได้จัดลำดับของปัจจัยที่ได้นำประชาชนมามีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการให้เป็นประโยชน์อย่างถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

วิลเลียม รีคเคอร์ (William Reeder. 1971 : 39-53 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล. 2541 : 26) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ได้ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่นำเข้ามามีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน
2. บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ มีคุณค่าสอดคล้องกับประโยชน์ของตน
3. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน
4. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอดีตต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว

5. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้

6. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

7. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล จะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่

8. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี

9. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

10. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

11. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ชักจูง และจูงใจให้เกิดขึ้น

พัตน์ บูธยรัตนพันธ์ (2517 : 129-132) ได้กล่าวว่า “ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตาม และลงมือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จนสามารถนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้เป็นผลสำเร็จในที่สุด”

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่า แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมของบุคคลขึ้นอยู่กับความพร้อมของตนเอง ในการที่จะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้โดยการสังเกตการณ์และการเข้าใจในสิ่งเร้า ที่สามารถแสดงออกมาได้ด้วยตนเอง โดยมีส่วนร่วมต่อความเห็นอกเห็นใจต่อกันและกัน โดยที่การกระทำเหล่านั้นมี 4 ขั้นตอนตามที่เวเบอร์ (Weber อ้างถึงใน จ้านงก์ อภิวัฒน์สิทธิ์. 2523 : 63) กล่าวไว้ คือ

1.1 การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือ สังคมก็ตาม

1.2 การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมเพื่อทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมโดยมุ่งไปสู่ด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

1.3 การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง บิดเขาแบบอย่างที่เคยทำมาแต่ในอดีตเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงเหตุผล

1.4 การกระทำที่แฝงตัวด้วยความเสน่หาหรือความรัก (Affective) เป็นการกระทำที่มีอารมณ์แสดงความรู้สึกทางจิต ระหว่างผู้กระทำกับจุดมุ่งหมายของการกระทำ เป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างใด นอกจากเรื่องส่วนตัว

2. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย ดังที่ คล็อก (Clock อ้างถึงใน ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. 2528 : 42) และ เฮย์ (Hay อ้างถึงใน ทศลาว บุญपाल. 2530 : 33) ดังนี้ คือ บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจหรือมีการศึกษาและรายได้สูง จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ สูงกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำกว่า

3. ปัจจัยทางการติดต่อสื่อสาร โรเจอร์ส และชูแมนเกอร์ (Rogers และ Shoemaker.1971 : 81-86 อ้างถึงใน ชูเกียรติ ภัยลี. 2536 : 21) ได้สรุป กระบวนการยอมรับวิทยาการใหม่นั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 5 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นของการรับรู้ ได้แก่ การรับรู้หรือการทราบข่าวในวิทยาการใหม่ที่มีอยู่นั้น แต่ยังไม่แสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม

3.2 ขั้นของความสนใจ ได้แก่ เริ่มมีความสนใจในความรู้ใหม่นั้น โดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

3.3 ขั้นของการตัดสินใจ ได้แก่ การไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของความรู้ ที่มีอยู่ในใจ ก่อนจะตัดสินใจว่าจะทดลองทำหรือไม่ต่อไป

3.4 ขั้นของการทดลองทำ ได้แก่ การนำเอาความรู้ใหม่นั้นไปปฏิบัติเพื่อดูผล จะตัดสินใจยอมรับใช้ต่อไป

3.5 ขั้นของการยอมรับ ได้แก่ การตกลงใจนำวิทยาการใหม่นั้นไปปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ ขั้นตอนนี้ทั้ง 5 ดังกล่าวนั้น มีปัจจัย 4 ประการที่จะมีผลต่ออัตราของการยอมรับ ได้แก่

1. แบบของการตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่
2. ช่องทางการสื่อความรู้ที่ใช้เป็นตัวแพร่กระจายวิทยาการใหม่ หรือลักษณะของสื่อที่ใช้ว่าใช้วิธีใด สื่อบุคคลหรือสื่อมวลชน

3. ธรรมชาติของระบบสังคมที่เป็นอยู่ว่าเอื้ออำนวยต่อการให้การยอมรับหรือไม่ แค่นั้น

4. ตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลงเองว่ามีศักยภาพในการชักจูงใจแค่ไหน

สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่มาจากความผูกพันกันในชุมชน การต้องการช่วยเหลือพัฒนาชุมชนของตนเอง และแรงจูงใจจากผู้นำชุมชนหรืออื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมคือชุมชนของตนเอง

## 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอาชญากรรม

วิชัย เข็นสุคใจ (2529) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับอาชญากรรมประเภทคดีอาชญากรรม ในเขตสถานีตำรวจนครบาลบางเขน ผลการวิจัยพบว่า ย่านสะพานใหม่ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรหนาแน่น และเป็นย่านที่อยู่อาศัย มีหมู่บ้านจัดสรรอยู่เป็นจำนวนมาก มีคดีอุกฉกรรจ์มาก

อนันต์ สรรพกิจกำจร (2529) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมของผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรร เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประชากรที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับอาชญากรรม มีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมมากกว่าประชาชนที่ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับอาชญากรรม และประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านจำนวนมาก มีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมมากกว่าประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านน้อย

ฉัฐพงษ์ อินทรลักษณ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบอาชีพรถจักรยานยนต์รับจ้างในการป้องกันอาชญากรรม : กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธรตำบลประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมน้อย อาวุธระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และระยะเวลาในการประกอบอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบอาชีพรถจักรยานยนต์รับจ้างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการมีประสบการณ์ในการถูกจับกุม ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบอาชีพรถจักรยานยนต์รับจ้างในการป้องกันอาชญากรรม

สรุปได้ว่า ปัญหาอาชญากรรมจะพบมากในเขตที่มีประชากรหนาแน่นและเป็นย่านที่อยู่อาศัย ประชากรที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับอาชญากรรม จะมีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมมากกว่าผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ ประชากรที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านมาก มีส่วนร่วมในการควบคุมอาชญากรรมมากกว่าผู้ที่มีความสัมพันธ์น้อย ผู้ประกอบอาชีพรถจักรยานยนต์รับจ้างมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมน้อย และอายุ การศึกษา สถานภาพสมรส เวลาในการประกอบอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม

### 2.5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรรณิกา ชมดี (2524) ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยจูงใจให้มีส่วนร่วม ได้แก่ เกียรติ ความต้องการอาชีพใหม่ การจูงใจจากเพื่อน ความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความต้องการเงินทุน ความต้องการซื้อสินค้าราคาถูก และผู้ที่ชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ ครู กรรมการสภาตำบล เป็นต้น

ประสพสุข ลีอินทร์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในภาคเหนือ พบว่า การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชนบท มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาขั้นต้น
2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา
4. การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา
5. การปฏิบัติตามโครงการ
6. การประเมินผลโครงการ
7. การพิจารณาบททวน โครงการเพื่อดำเนินการให้เสร็จสมบูรณ์

อาสาฬห์ เกษทรัพย์ (2524) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองที่มีรายได้สูง มีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนมากกว่าผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำ และผู้ปกครองที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก จะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ปกครองที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐน้อย

ฉอ้าน วุฒิกรรมรักษา (2526) ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการสร้างงานในชนบท พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่าง ๆ แต่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมได้บ่อยครั้งกว่าส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่าง ๆ แต่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมได้บ่อยครั้งกว่า ส่วนสถานภาพทางสังคมและความแตกต่างในเรื่องเพศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

ไชยยศ เหมะรัชตะ และคณะ (2526) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพความร่วมมือของประชาชนในการควบคุมอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ความร่วมมือของประชาชนมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม สาเหตุที่น่าจะเนื่องมาจากประการที่หนึ่งคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ คนที่มีรายได้ไม่ดีพอจะมีปัญหาในการป้องกันอาชญากรรม ประการที่สองคือ ความไม่ศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่และไม่ศรัทธาต่อระบบราชการ เนื่องมาจากความไม่มีประสิทธิภาพ ความไม่สุจริตในการปฏิบัติงาน และความทารุณโหดร้ายของเจ้าหน้าที่เอง ประการที่สาม ประชาชนกลัวว่า

จะไม่ปลอดภัยแก่ตนเองในเรื่องการให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ ประการที่สี่ เป็นนิสัยของคนไทย โดยทั่วไปที่ไม่เอาเป็นธุระต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ประการที่ห้าซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญคือ การขาดความรู้จักมักคุ้นระหว่างตำรวจกับประชาชน

กรรภิรมย์ บุญญฤทธิ์ (2527) ได้ศึกษาเรื่องความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความร่วมมือของชุมชนในการมีส่วนร่วมต่อการป้องกันอาชญากรรมทั้งในเชิงบวกและเชิงลบมีผลดังนี้ คือ การที่คู่สมรสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จำนวนครั้งที่คู่สมรสเป็นเหยื่ออาชญากรรม มีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความร่วมมือของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม ส่วนความพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน จำนวนครั้งที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในจำนวนปีที่อาศัยในชุมชน การให้ความร่วมมือแก่หน่วยราชการ มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความร่วมมือของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม

สุจินต์ คาววิระกุล (2527) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนະเลศการประควคหมู่บ้านคีเด่นระดับจังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ.2527 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนา ความต้องการเกิดการได้รับการชักจูงจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้านและเจ้าหน้าที่

รัชชภา กางกรณ์ (2528) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผล ต่อการเข้าร่วมโครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ของอาสาสมัครในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความสงสาร ความพอใจ ความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความตระหนักถึงปัญหาของท้องถิ่น ความรู้สึกว่าการช่วยเหลือผู้ไม่รู้หนังสือให้รู้หนังสือ เป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง ความภูมิใจที่ได้ช่วยผู้ไม่รู้หนังสือ ความภูมิใจที่มีคนนับถือว่าเป็นครู ได้รับการชักชวนหรือขอร้องจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การได้ฟังจากวิทยุเชิญชวนให้มาเป็นอาสาสมัคร และการได้รับการชักชวนจากหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการอาสาสมัคร

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า ปัจจัยหลักคั่นการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย

2. ปัจจัยหลักคั่นจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

3. รางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์หรือธนาคารข้าว

4. ปัจจัยภายในส่วนบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจ ไม่กล้าขัดข้องเมื่อถูกชักชวน หรือรู้สึกเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วม ความปรารถนาให้เกิดความสามัคคี เป็นต้น

นภาพร เชื้อจำ (2531) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรเมืองมื่นบุรี จำกัด พบว่า การรับรู้ข่าวสารไม่ว่าจะเป็นด้านสื่อบุคคล หรือสื่อสารมวลชนประเภทวิทยุหรือสิ่งพิมพ์ก็ตามในอัตราที่มากกว่า จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของชุมชนและโครงการต่าง ๆ มากกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารประเภทต่าง ๆ น้อยกว่า

ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีบ้านคงเค็งและบ้านชุมแสง อําเภอมงพระ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท 6 ขั้นตอน คือ การร่วมคิด การร่วมประชุมหรือ การร่วมวางแผน การร่วมทำการร่วมติดตามผล และการร่วมค้นคิดงานใหม่

ผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดังนี้

1. ร่วมคิด โดยให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อมูลสภาพปัญหาค้นคว้าปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ร่วมตัดสินใจ โดยให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในทางเลือกที่จะใช้ปฏิบัติ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
3. ร่วมวางแผน โดยให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาที่สนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมปฏิบัติ โดยการให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกิจกรรม แผนงาน โครงการ หรือนโยบายที่วางแผนไว้
5. ร่วมติดตามและประเมินผล โดยให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติไปแล้วให้เกิดประโยชน์ตลอดไป

ปัญญา ธนะสัมบุญ (2535) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชนตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยที่มีผลอย่างเด่นชัดต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ คือ รายได้ การติดต่อพบปะผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและความคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการ สำหรับปัญหาและอุปสรรคต่อโครงการที่สำคัญได้แก่ การมีภาระในการประกอบอาชีพ ขาดการประชาสัมพันธ์จากผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานของรัฐ



วรวิทย์ อรรถโกวิทาศรี (2542) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชนต่อการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในเขตคลังชั้น กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้เสพยาบ้ามีบุคคลในครอบครัวเสพยาเสพติดไม่มากนัก ผู้ที่เสพยาบ้ามากที่สุดคือบิดาโดยการดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ กลุ่มเสพยาบ้ามีความเชื่อมั่นเกี่ยวกับยาเสพติดสูง ผู้เสพยาบ้าเริ่มเสพยาครั้งแรกเมื่ออายุ 17 ปี โดยเสพยาเฮโรอีน สาเหตุที่เสพยาเนื่องจากอยากลองตามคำแนะนำของเพื่อน สื่อมวลชนมีอิทธิพลสูงสุดต่อการเสพยาเสพติดคือสื่อภาพยนตร์และโทรทัศน์

สรุปได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นข้อค้นพบส่วนใหญ่ พบว่าประชาชนมีความรู้สึกที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ กระทั่งวิธีอื่นที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่คนได้มีส่วนร่วมในงานนั้น ๆ และเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นเพราะคนได้มีส่วนร่วมทั้งการคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล

## 2.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาดังนี้

ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพทั่วไปของบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ เวลาประกอบอาชีพต่อวัน พื้นที่ที่อยู่อาศัย และความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมและยาเสพติด

ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมอาชญากรรม ได้แก่ การแจ้งเบาะแส การแจ้งข่าว การบริจาคเงิน การร่วมวางแผน การให้ความร่วมมือในการติดตามคนร้าย การเป็นพยานชี้ตัวผู้กระทำความผิด และติดตามผล

แผนภูมิที่ 3.1  
แสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

